

КОЛО ЗАМКНУЛОСЯ:

ШАНС ДЛЯ ДЕПОЗИТНО-ПОВОРОТНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

ZERO
WASTE
ALLIANCE
UKRAINE

Співфінансується
Європейським Союзом

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

Матеріал підготували:

ГС “Український Альянс Нуль Відходів” - об’єднання громадських організацій, ініціатив та агентів змін задля зменшення утворення відходів в Україні. Спілка змінює культуру споживання та систему управління відходами в Україні відповідно до принципів циркулярної економіки, зокрема “нуль відходів”, дотримуючись ієрархії управління відходами, акцентуючи увагу на запобіганні утворенню відходів та відмові від сміттєспалювання. Спілка ініціює та втілює практичні локальні рішення, адвокатує та впливає на зміни на національному рівні, а також представляє Україну в міжнародній Zero Waste спільноті.

zerowaste.org.ua

www.facebook.com/zwau.ukraine

www.instagram.com/zwaukraine/

ГО “Запоріжжя без сміття” - громадська організація з м.Запоріжжя, яка мотивує та навчає відповідально ставитися до речей і ресурсів на кожному етапі їх існування: від виробництва до управління відходами, спираючись на принципи zero waste, циркулярної економіки та ієрархії управління відходами. Команда організації ініціює та проводить дослідження та адвокатує зміни у сфері управління відходами на локальному рівні, долучається до адвокації реформи управління відходами на національному рівні, проводить навчально-практичні заходи, створює та поширює онлайн інформаційні матеріали. Окрім цього, опікується пунктом прийому вторинної сировини та майстернею зі створення сувенірної продукції з переробленого пластику.

zerowaste.zp.ua

www.facebook.com/zerowastezp

www.instagram.com/zerowastezp

Дисклемер:

Матеріал підготовлено за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» в рамках спільної ініціативи «Вступаємо в ЄС разом». Матеріал представляє позицію авторів і не обов’язково відображає позицію Європейського Союзу чи Міжнародного фонду «Відродження».

Міжнародний фонд «Відродження» – одна з найбільших благодійних фондаций в Україні, що з 1990-го року допомагає розвивати в Україні Відкрите Суспільство на основі цінностей свободи, поваги прав людини і демократії. За час своєї діяльності Фонд підтримав понад 20 тисяч проєктів на суму понад 365 мільйонів доларів США.

www.irf.ua

www.fb.com/irf.ukraine

Європейський Союз – це економічний і політичний союз 27 європейських країн. Він заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема прав осіб, що належать до меншин. ЄС діє на глобальному рівні для сприяння сталому розвитку суспільств, довкілля та економік, щоб кожен міг отримати з цього користь.

Як нас цитувати:

Коло замкнулося: шанс для депозитно-поворотних систем в Україні. ГС Український Альянс Нуль Відходів, ГО “Запоріжжя Нуль Відходів”. (2025) Доступно за посиланням.

Зміст

4	Вступ
5	Передумови впровадження DRS
8	Що таке DRS (депозитно-поворотна система)?
11	Причини «експансії» DRS
14	Переваги впровадження депозитно-поворотних систем
17	Перспективи впровадження депозитно-поворотних систем в Україні
18	SWOT-аналіз впровадження DRS в Україні
19	Приклади впровадження елементів DRS в Україні
24	Кроки до впровадження ефективної системи DRS в Україні
25	Законодавче врегулювання функціонування DRS
26	Встановлення амбітних цілей для сфери управління відходами
28	Визначення способу фінансування системи
29	Визначення способу організації збирання пакування
34	Розробка інформаційної системи
36	Розробка маркування
37	Визначення розміру депозиту та способу його виплати
38	Планування інформаційної кампанії
39	Створюємо DRS мрії в Україні

Вступ

Україна обрала шлях до європейської інтеграції, а отже - і переходу до циркулярної економіки, де відходи перестають бути проблемою, а натомість стають цінним ресурсом. Утримати матеріали в обігу, зменшити залежність від первинних ресурсів та скоротити забруднення довкілля - ось виклики, що стоять перед нами.

Одним із найефективніших інструментів для забезпечення роздільного збирання деяких видів відходів є депозитно-поворотна система (Deposit Return System, DRS). Саме вона дозволяє збирати пакування з максимально високим рівнем повернення, гарантує його якісну переробку чи повторне використання, а також створює нові робочі місця й економічні можливості.

Цей посібник допоможе розібратися:

- як працюють DRS у різних країнах Європи;

- чому вони демонструють рівень повернення тари понад 90%;
- які моделі адміністрування та фінансування систем є найефективнішими;
- які виклики та можливості чекають на Україну на шляху впровадження власної DRS.

Ми прагнули зробити дослідження не лише інформативним, а й корисним з практичної точки зору. Тому ви знайдете тут як європейські кейси, так і приклади українських ініціатив, які вже сьогодні доводять: депозитно-поворотна система може працювати й у наших реаліях.

Прочитавши цей посібник, ви отримаєте не просто знання про DRS, а цілісне уявлення про те, як Україна може скоротити кількість відходів, зробити крок до виконання європейських зобов'язань і побудувати сучасну систему управління ресурсами.

Циркулярна економіка - підхід до управління економічними ресурсами, що спрямовується на зменшення обсягів утворення відходів, подовження терміну експлуатації виробів та підвищення ефективності використання ресурсів для забезпечення функціонування справедливої, кліматично нейтральної, ресурсоефективної та конкурентної економіки.

Джерело - Закон України "Про основні засади державної кліматичної політики"

ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ DRS

01

Підписавши [Угоду про асоціацію з ЄС](#), Україна зобов'язалася імплементувати норми законодавства ЄС у сфері захисту довкілля, один з аспектів якого - управління відходами. Вагомим кроком на цьому шляху став прийнятий у 2022 році [Закон “Про управління відходами”](#), який закріплює інструмент розширеної відповідальності виробника. Згідно з цією нормою, виробники та імпортери продукції у пакуванні мають дотримуватися принципу “забруднювач платить”: подбати про те, щоб пакування було екологічно безпечним, а після використання – забезпечити його повторне використання або переробку відповідно до ієрархії управління відходами.

Окрім цього, у 2024 році був прийнятий [Регламент ЄС 2025/40](#), який запроваджує обов'язковий запуск депозитно-поворотних систем до 2029 року для всіх країн ЄС, встановлюючи дедлайни і механізм реалізації. Відповідно, Україна також має обов'язок запровадити DRS в рамках виконання вимог євроінтеграції.

Засади, на яких мала б функціонувати депозитно-поворотна система в Україні, мав врегулювати [Законопроект “Про упаковку та відходи пакування”](#), який опрацьовувався в Комітеті Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування з вересня 2023 року, проте через відставку уряду законопроект був автоматично відкликаний у липні 2025 року, але невдовзі роботу над ним відновили.

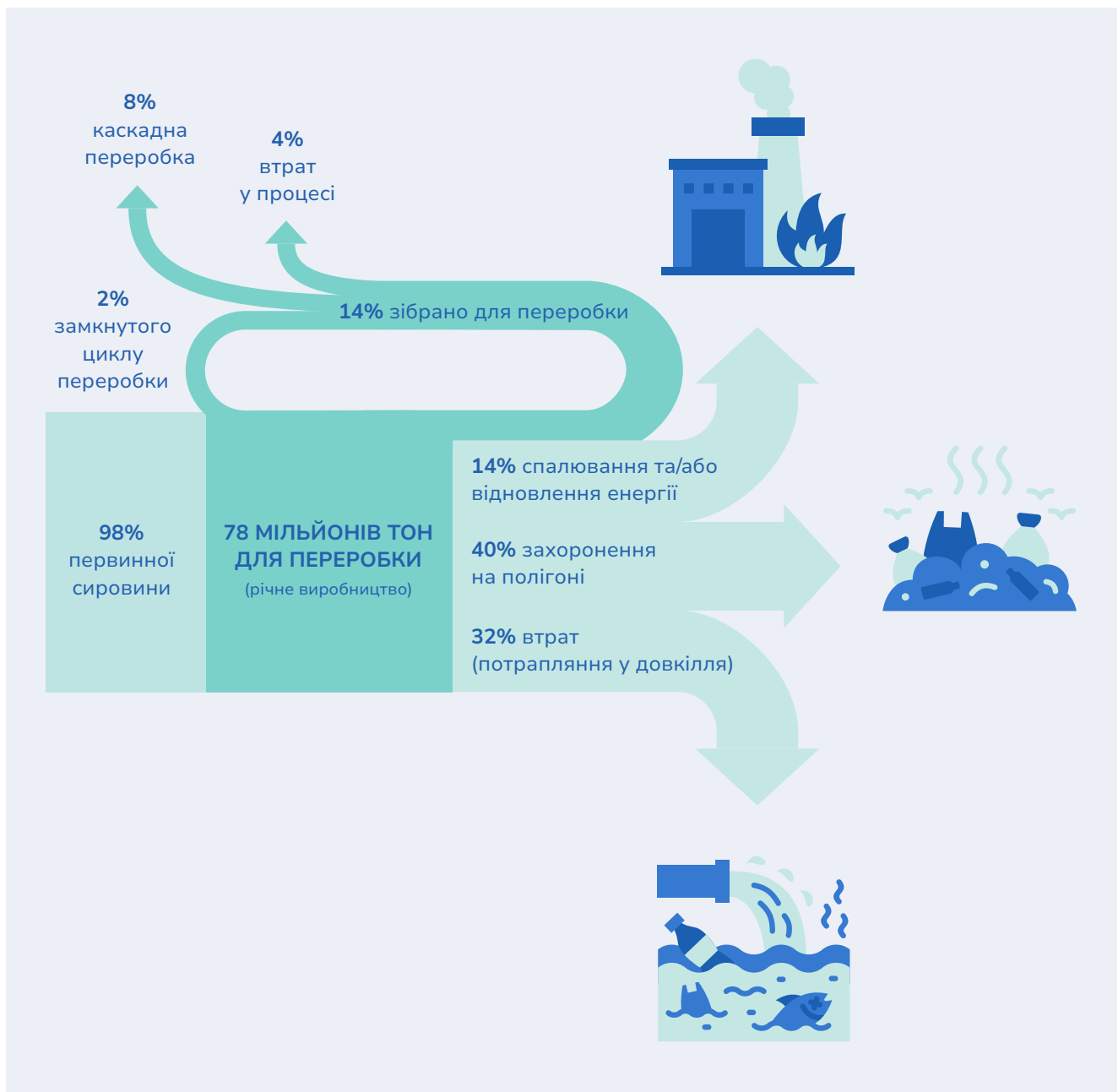
Згідно Статті 37 Закону “Про управління відходами”, встановлюються такі цільові показники щодо підготовки до повторного використання та рециклінгу побутових відходів:

- 1) до 2025 року - не менше 10 % їх маси;
- 2) до 2030 року - не менше 20 % їх маси;
- 3) до 2035 року - не менше 25 % їх маси;
- 4) до 2040 року - не менше 35 % їх маси.

Наразі ж рівень переробки відходів в Україні - приблизно 6% за даними [Національного плану](#) управління відходами до 2033 року. Дані щодо підготовки до повторного використання відходів відсутні.

Відповідно до останнього дослідження, яке проводилось на замовлення Американської торговельної палати у 2020 р., із 2,4 мільйонів тонн пакування, що вводиться до обігу щороку, [втрачалось](#) близько 2 мільйонів тонн ресурсоцінної сировини, а рівень переробки пластикового пакування у світі досягає лише [14%](#).

Як показав досвід багатьох європейських країн, найефективніший спосіб організації збирання та повторного використання/переробки відходів пакування - введення депозитно-поворотної системи. Така система не замінює систему роздільного збору відходів у країні, а доповнює її.

Малюнок 1. Рух пластикового пакування у світі у 2013 році. Адаптовано з [The Ellen MacArthur Foundation \(2017\)](#).

ЩО TAKE DRS
(ДЕПОЗИТНО-
ПОВОРОТНА
СИСТЕМА)?

02

DRS (Deposit Return System, або депозитно-поворотна система) - це система, за якою споживач під час купівлі товару (найчастіше напоїв) сплачує **додаткову заставну суму** за пакування. Цю суму він може **повернути**, якщо здасть порожню тару у відповідний пункт прийому. Депозитно-поворотна система може бути запроваджена як для одноразового пакування, яке потім буде перероблене у аналогічну продукцію, так і для багаторазового, яке буде належним чином продезинфіковане та наповнене знову.

Особливості системи:

- кожна одиниця пакування, що бере участь у DRS, має стійке маркування для ідентифікації пакування, повідомлення покупця про включення депозиту до вартості товару та відслідковування числа повторних наповнень тари (якщо DRS впроваджена і для повторного використання);
- пакування має бути максимально стандартизоване для можливості повторного наповнення тари різними виробниками;
- пакування не потрібно стискати, на відміну від інших систем збору вторинної сировини.

Типи DRS за механікою роботи

За механікою роботи, депозитно-поворотні системи можна поділити на три типи:

1 Пряма DRS (direct interaction)

Споживач повертає тару в той самий магазин, де її купив і отримує депозит готівкою або ваучером.

2 DRS, організована виробником (bottler-organised)

Мережа магазинів бере участь у DRS, організованій конкретним виробником. Можна здати пакування в будь-який

магазин, що продає продукцію цього бренду.

3 DRS з кліринговою системою (clearing system)

Найпоширеніший тип. Споживачі можуть повертати тару в будь-який пункт прийому. Система координується централізовано: фінанси, депозити, звітність - через окрему організацію.

Стандартна схема роботи DRS

Більшість успішних національних DRS працюють за останньою схемою руху грошей, матеріалів та даних. Розглянемо її детальніше:

Покупець:

- Купує напій (найчастіше) у пакуванні та сплачує депозит рітейлеру, сума якого включена у вартість продукції;
- Здає пустий контейнер до пункту прийому (найчастіше - великі супермаркети) та отримує свій депозит назад від рітейлера.

Рітейл:

- Купує напій у виробника, сплачуючи йому вартість напою та депозит;
- Отримує сплачену вартість напою та депозиту від покупця;
- За власний кошт встановлює фандомати (англ. - reverse vending machines) або ручні чи автоматизовані пункти прийому вторинної сировини на своїй території;
- Надає дані оператору системи щодо поверненої тари;
- Передає зібрану вторинну сировину оператору системи.

Виробник:

- Сплачує оператору системи депозит та комісію виробника в межах розширеної відповідальності виробника;

- Надає дані оператору системи щодо продажів своєї продукції.

Оператор системи:

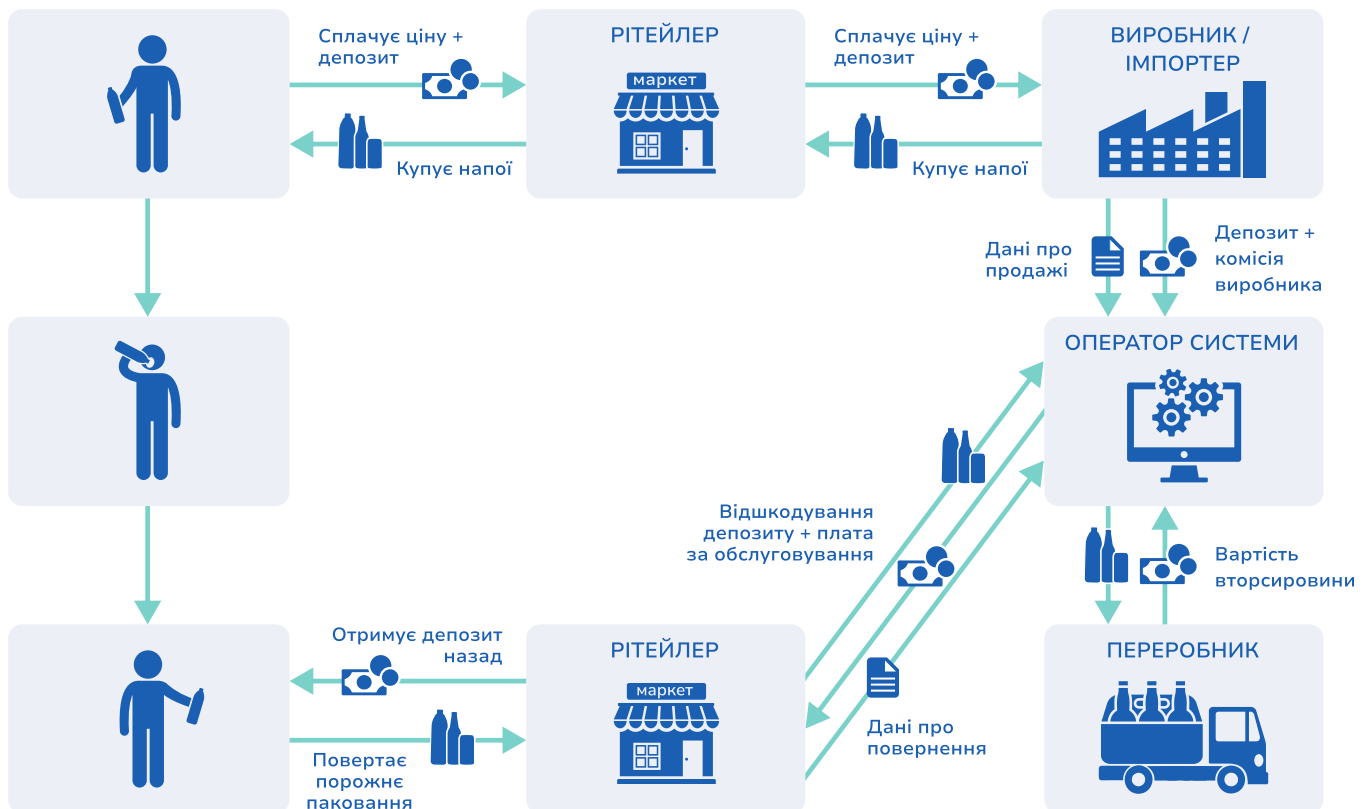
- Отримує дані від виробника та ритейлера та проводить їхній моніторинг;
- Отримує від виробника вартість депозиту та комісію виробника;
- Відшкодовує ритейлеру депозит та комісію за обслуговування (приймання, сортування та зберігання повернутих пляшок). У довгостроковій перспективі плата за обслуговування також

покриває витрати, пов'язані з інвестиціями у фандомати, ручні та автоматизовані пункти прийому, витрати на електроенергію, потребу у площі та додатковому персоналі для обробки тар;

- Продає вторинну сировину заготівельнику вторинної сировини.

Заготівельник вторинної сировини:

- Купує вторинну сировину від оператора системи.

Малюнок 2. Стандартна схема депозитно-поворотної системи. Адаптовано з [Reloop \(2024\)](#).

ПРИЧИНИ “ЕКСПАНСІЇ” DRS

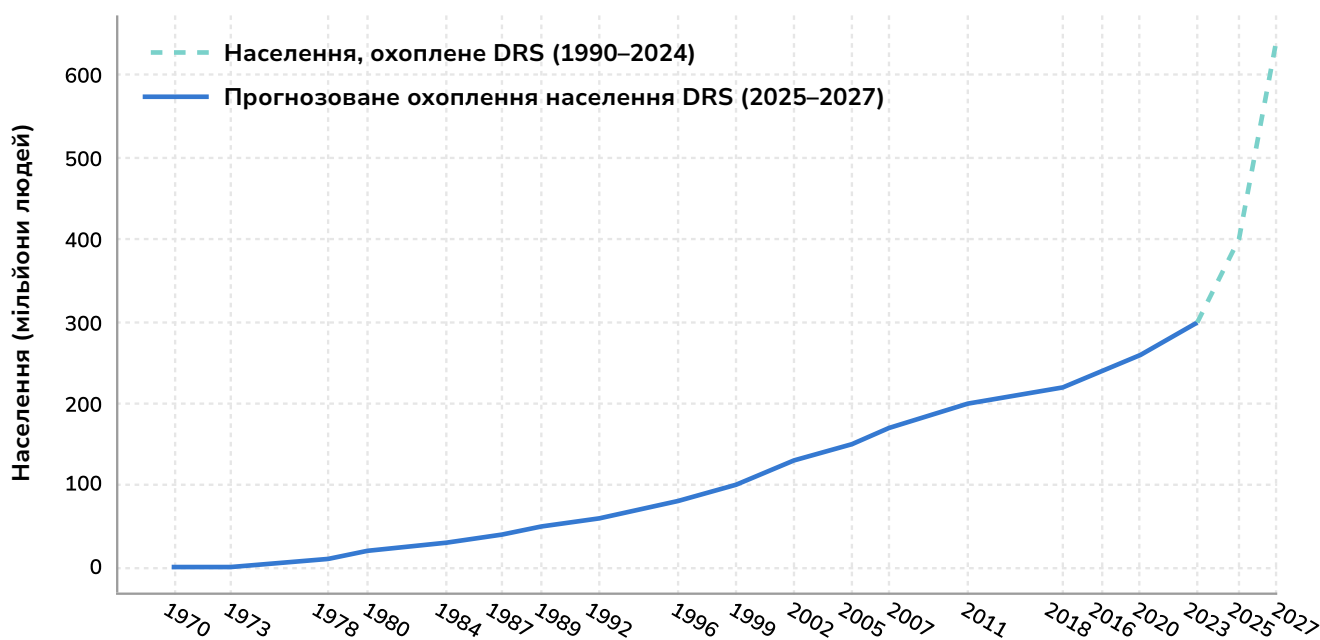
03

@freepik

Найближчим часом близько [600 мільйонів людей](#) у світі будуть мати доступ до переробки відходів пакування у ме-

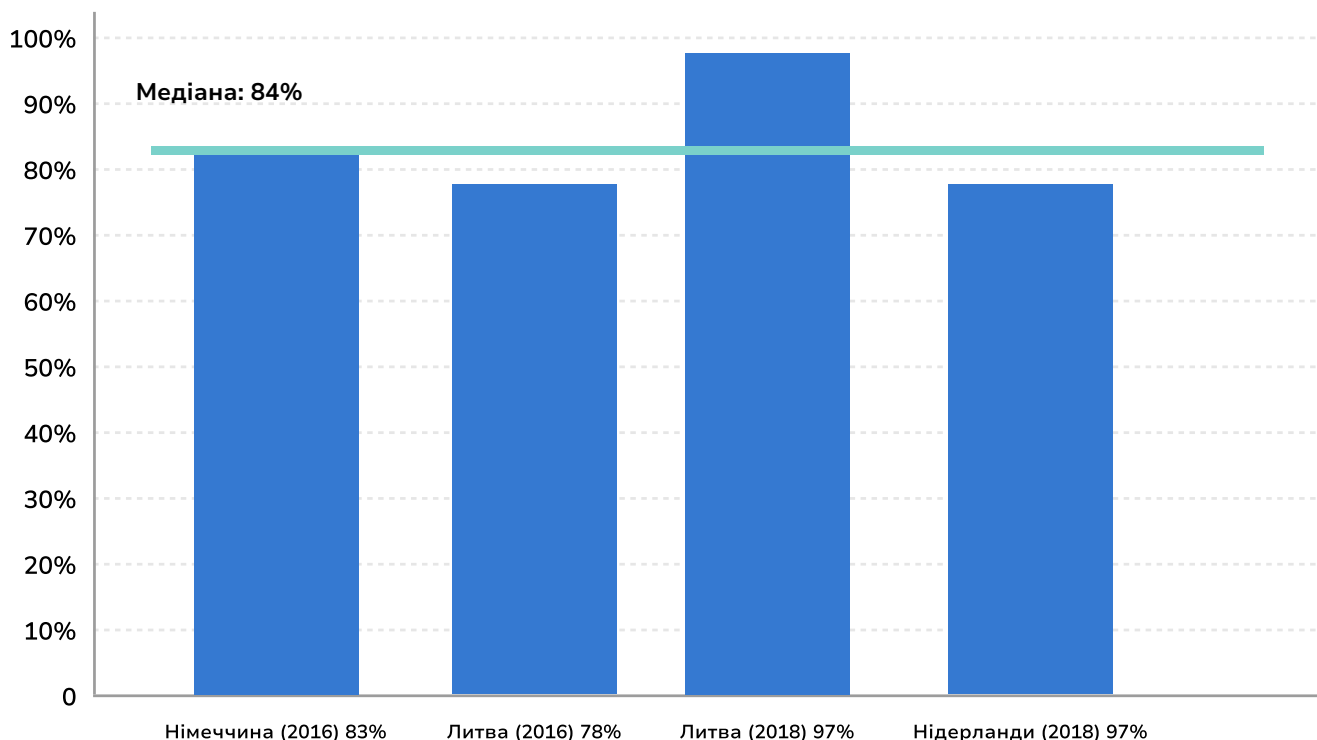
жах депозитно-поворотних систем, що є вдвічі більше, ніж у 2018 році (290 мільйонів).

Малюнок 3. Зростання чисельності населення, охопленого депозитно-поворотними системами (DRS) для одноразових пакувань для напоїв (1970–2027). Адаптовано з [Reloop \(2024\)](#)

Світова підтримка депозитно-поворотних систем залишається високою: 78-97% європейців задоволені існуючою

DRS, а 84% [британців](#), [83% італійців та 91,6% португальців](#) підтримують запровадження такої системи.

Малюнок 4. Відсоток населення, що підтримує існуючу депозитно-поворотну систему.
Адаптовано з [Reloop \(2020\)](#)

Тож, все більше країн світу запроваджує депозитно-поворотні системи. Станом на 2025 рік 18 країн Європи вже користується перевагами DRS, бо цей процес дозволяє переробляти або повторно використовувати пакування для виготовлення нового пакування для напоїв, зменшуючи кількість відходів та потребу у використанні первинних матеріалів.

Щоб сприяти переходу до циркулярної економіки та виконувати зобов'язання щодо вмісту вторинної сировини у новій тарі для напоїв, виробникам потрібні системи, які зберігають якість матеріалів. Для забезпечення безпеки харчових продуктів виробники пляшок для напоїв мають більш суворі вимоги до якості вторинної сировини, ніж виробники килимів чи склопластику.

Саме завдяки депозитно-поворотній системі виробники отримують харчовий (food-grade) матеріал, який можна переробляти знову у ідентичне пакування, а не для виробництва інших товарів, якість яких нижча - наприклад, наповнення зимового одягу (синтепон). Завдяки контролю збору вторинної сировини людиною-оператором пункту прийому чи тароматом (автоматом, який приймає тару та видає депозит покупцю), нічого, окрім пакування від напоїв не може потрапити до системи, бо інакше оператор чи таромат не прийме пляшку, а покупець не отримає свій депозит назад. Таким чином, DRS зменшує залежність від первинних матеріалів для виробництва пакування для напоїв.

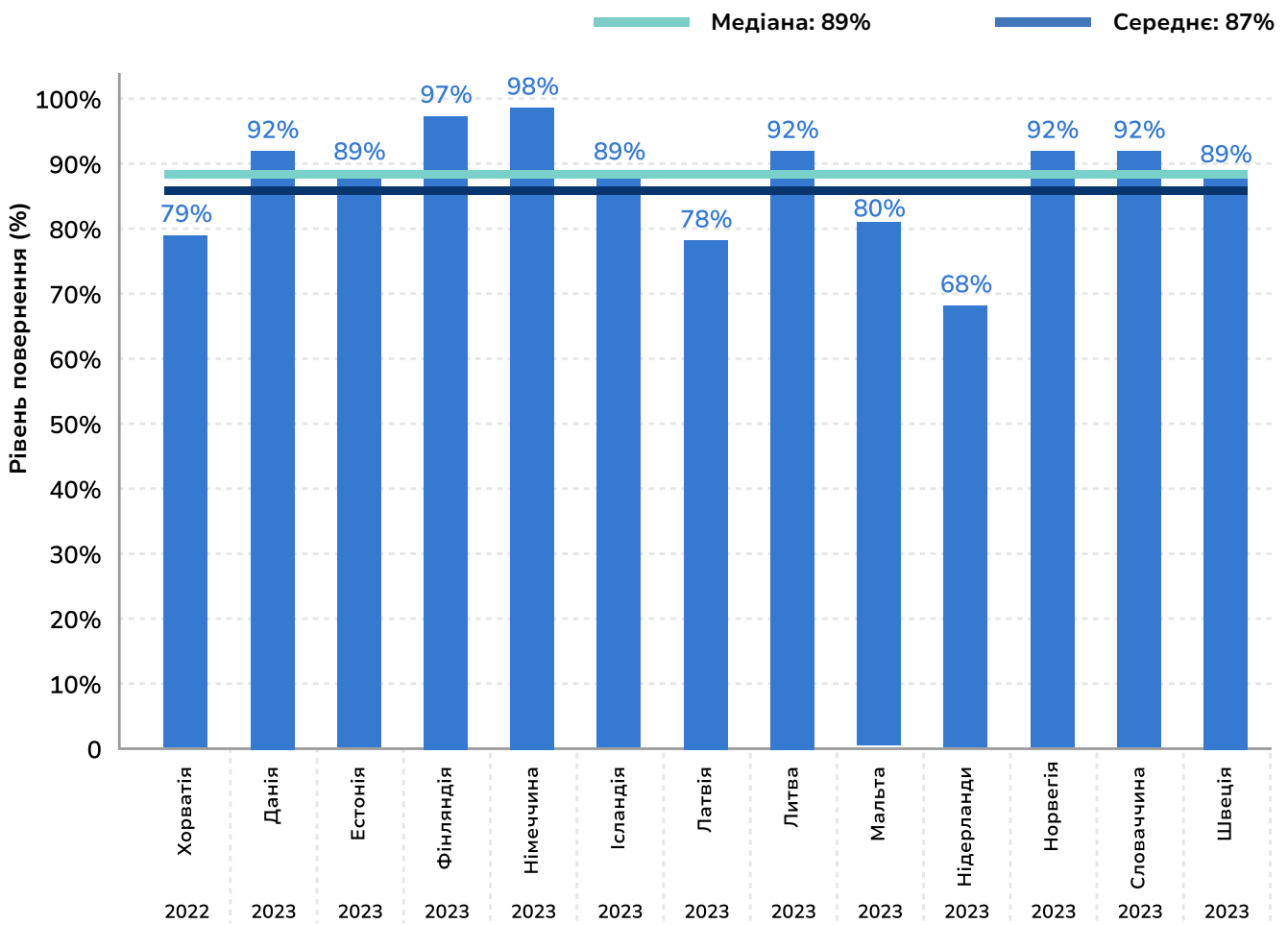
ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕПОЗИТНО- ПОВОРОТНИХ СИСТЕМ

Для держави:

- Зменшення проблеми забруднення довкілля відходами пакування, адже згідно дослідження Break Free from Plastic 2023 року, 18 з 20 предметів, знайдених у довкіллі під час бренд-аудиту відходів - пляшки від напоїв;
- Збільшення робочих місць, а значить і збільшення надходжень до бюджету: дослідження доводить, що DRS може

створити в 11-38 разів більше робочих місць, ніж інші системи управління відходами;

- Виконання зобов'язань перед ЄС, адже це найефективніший спосіб змотивувати людей повернути пакування. У країнах, де введено DRS, рівень повернення пакування в середньому 87%: у Німеччині, яка є лідером у цій сфері - 98%, а найнижчий рівень повернення у Нідерландів - 68%.

Малюнок 5. Рівень повернення пакування завдяки DRS для напоїв серед країн Європи. Адаптовано з [Reloop \(2024\)](#)

Для муніципалітетів:

- Менше відходів потрапляє у довкілля: згідно [дослідження 2021-2023 рр.](#), після впровадження депозитно-поворотної системи у Латвії кількість депозитного пакування у довкіллі зменшилося майже вдвічі;
- Зменшення витрат на управління відходами. [За підрахунками 2018 року](#), економія Словаччина мала скласти: від 628,895 до 2,710,086 євро на рік на прибиранні, від 53,739 до 689,655 євро на рік на захороненні відходів та 6,566,099 на роздільному зборі вторсировини.

DRS - вигідніше, ніж інші види роздільного збору відходів

Для ритейлерів:

- Покупці обирають супермаркети з DRS для своїх звичних закупів: 24% [латвійців](#) при виборі супермаркета беруть до уваги як добре влаштована система DRS;

- Зазвичай, покупці витрачають свої депозити в тому ж магазині, де вони їх отримали;
- Інвестиції, які були вкладені для організації збору та зберігання вторинної сировини, окуповуються завдяки відшкодуванню суми депозитів та комісії за обслуговування та згодом стає додатковим джерелом доходу.

Для виробників напоїв:

- Зменшення витрат на пакування: наприклад, повторне використання скляної пляшки є для компанії-виробника щонайменше [на 20% дешевшим](#) за купівлю нової, а вартість ПЕТ, з якого виробляють пластикові пляшки для напоїв [виросла у ціні на 35%](#) тільки за півроку 2022 року;
- Виконання зобов'язань згідно розширеної відповідальності виробника.

Малюнок 6. Рівень переробки пластикового пакування для напоїв серед країн, які вже мають діючу депозитно-поворотну систему. Адаптовано з [Sensoneo \(2025\)](#)

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕПОЗИТНО- ПОВОРОТНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

СИЛЬНІ СТОРОНИ (Strengths)

- Існуючі кейси маленьких DRS для повторного використання та переробки
- Підтримка населення
- Ринок збуту пакування для повторного використання (виробники напоїв у склі)
- Доступ до інформації про кращі кейси DRS
- Активна робота над законодавством у сфері відходів
- Сильні ГО, які сприяють комунікації
- Локальні виробники вендингових машин

МОЖЛИВОСТІ (Opportunities)

- Виконання вимог євроінтеграції
- Інтеграція з розширеною відповідальністю виробника
- Розвиток локального бізнесу (логістика, обробка пакування)
- Зменшення витрат громад на систему управління відходами
- Залучення донорського фінансування на запуск системи
- Задоволення потреб локальних переробників у якісній вторсировині
- Зменшення забруднення довкілля відходами пакування до 90%
- Високий рівень повернення пакування (до 98%)
- Вторсировина високої якості для переробки
- Збільшення робочих місць
- Для рітейлерів - привабливість для покупців
- Для виробників - менші витрати на закупівлю одноразової пакування

Не зважаючи на низький рівень повторного використання та переробки пакування в Україні, наша країна має свої особливості, які можуть стати точкою росту у запровадженні загальнонаціональної депозитно-поворотної системи, а успішні кейси деяких компаній підтверджують ефективність DRS навіть у невеликому масштабі.

SWOT-аналіз впровадження DRS в Україні

СЛАБКІ СТОРОНИ (Weaknesses)

- Відсутність розвиненої інфраструктури для збору пакування
- Недостатня поінформованість населення
- Недовіра населення до систем управління і контролю
- Економічна нестабільність

ЗАГРОЗИ (Threats)

- Супротив з боку окремих виробників або імпортерів
- Відсутність політичної волі чи саботаж реформи
- Ризики шахрайства: підробки, подвійна здача
- Нестабільність ринку вторсировини
- Конкуренція з неформальними збирачами вторсировини

Приклади впровадження елементів DRS в Україні

Функціонування повноцінної національної депозитно-поворотної системи з доступом для всіх жителів країни можливе лише за наявності відповідного законодавства. Але елементи DRS можуть бути впроваджені окремими виробниками чи ритейлерами. В Україні ці ініціативи частіше мають маркетингову мету та сприяють виконанню програм корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), або запроваджені задля економії коштів та більшої доступності товарів для покупців.

Япомогабокс, Київ

Благодійний фонд [“Япомога”](#) створив Япомогабокси - спеціальні автомати, які приймають пластикові пляшки та кришечки, «перетворюючи» їх на допомогу. А корпуси самих Япомогабоксів зроблені з перероблених кришечок - замкнений цикл у дії.

Як це працює?

- Закидаєте пляшки або кришечки в Япомогабокс.
- Вам нараховуються кошти.
- Ви обираєте, куди скерувати ці кошти (допомога ЗСУ, підтримка дітей з інвалідністю чи літніх людей, допомога безпритульним тваринам).
- Натискаєте кнопку — і ваші відходи стають доброю справою.
- Фонд переробляє зібраний пластик, а отримані кошти перераховує на благодійність, згідно з вибором користувачів.

Проект розпочався у 2020 році і досі триває. Наразі більше 50 япомогабоксів встановлено у торговельних центрах, метро, заправках, в парках та інших місцях скупчення людей. Їх виготовлення фінансує соціально-відповідальний бізнес.

БФ “Япомога” розробляє япомогабокси самостійно, “під ключ”. Вартість виготовлення одного япомогабоксу - близько \$3500 (в той час коли Європейські аналоги коштують від \$5 до 50 тис.).

Окрім БФ “Япомога”, в Україні є й інші підприємства з виробництва вендингових машин, які можуть бути локальним виробником тароматів для DRS.

Фото 1. Япомогабокс - таромат, який обмінює пластикові пляшки на благодійні внески. Джерело: [Facebook сторінка БФ “Япомога”](#)

Craft Beer & Vinyl Music Festival, Львів

Ще одну екологічну ініціативу з повторного використання запровадили під час Craft Beer & Vinyl Music Festival у Львові: з самого першого фестивалю у 2017 році відвідувачі можуть придбати квиток із скляним багаторазовим келихом і дегустувати з нього напої на фестивалі.

Фото 2. Багаторазові кухлі на Craft Beer & Vinyl Music Festival у Львові. Джерело: [Galinfo \(2025\)](#)

За словами організаторів, рішення заборонити одноразові стаканчики та запровадити використання брендovаних багаторазових кухлів мало не тільки екологічне підґрунтя:

- Щоб дегустувати крафтове пиво і відчути справжній смак напою, келих має бути відповідної форми. Стандартний бокал для крафтового пива розширюється по центру й звужується догори; так краще зберігається аромат. З одноразовим пластиком такого ефекту не отримати.
- Учасники колекціонують келихи з фестивалю і дуже засмучуються, коли їм не вдається зібрати всю колекцію (у 2025 році відбувся 11-й фестиваль, і кожен рік організатори створюють унікальні келихи та тримачі для них).

Організатори підкреслюють, що нарікань з боку відвідувачів чи виробників крафтового пива не було, адже мешканці Львова вже мали розуміння важливості зменшення відходів через трагедію на Львівському полігоні твердих побутових відходів та завдяки політиці місцевої влади та активній діяльності екологічних громадських організацій.

Відвідувачі фестивалю мають змогу прийти на фестиваль зі своїм багаторазовим кухлем, але він має бути з нанесеними мірними позначками.

Zero Waste Fest, Харків

Подібну практику Zero Waste Kharkiv вперше експериментально впровадили під час Zero Waste Fest Харкові — можна було взяти у організаторів брендovаний кухоль за 100 грн., пити напої під час заходу протягом дня та повернути посуд або ж залишити його собі, оскільки вартість кухля була включена у заставну ціну.

Фото 3. Заставна чашка на Zero Waste Fest Харків. Джерело: [Платформа “Місто нуль відходів” від Zero Waste Alliance Ukraine](#)

Стартап «Смузі в пузі» на фестивалі вуличної їжі Street Food So Good

Протягом фестивалю вуличної їжі Street Food So Good працював стартап «Смузі в пузі». Особливість цього сервісу полягала у тому, що смузі продавалось у заставній багаторазовій тарі. Вартість застави становила 20 грн., клієнт купував смузі за 50 грн., доплачував 20 грн. застави та з поверненням тари отримував заставу назад.

Фото 4. Напій в своє горнятко від стартапу «Смузі в пузі». Джерело: [Facebook сторінка стартапу \(2019\)](#)

Засновниці сервісу мали побоювання, що люди до заставної тари не готові і боятимуться залишати кошти на заставу, але ці побоювання не виправдалися — люди спокійно залишали кошти на заставу і згодом поверталися з тарою. Засновниці радять при запровадженні подібного сервісу звернути увагу на такі моменти.

Дуже суттєвою у процесі введення нового сервісу є комунікація з клієнтами: продавчині постійно розповідали клієнтам, чому важлива багаторазова тара, і це впливало на готовність людей таку тару брати.

Також важливо пам'ятати, що одноразові паперово-пластикові стакани легкі та мобільні, а тара, яку використовував «Смузі в пузі», скляна, а отже, важка. Враховуючи те, що на фестивалі не було можливості мити тару, стартап мав 500 склянок, які милися наприкінці дня — тому їх треба було так багато і доставити їх було складно. Через це подібний формат є набагато зручнішим у стаціонарних точках, де є змога цю тару одразу помити.

Втрати тари відбувалися з двох причин: через биття посуду, яке становило максимум 1%, бо закуплено було якісну тару із грубого скла, та через те, що клієнти залишали горнята собі, що з урахуванням закупівельної ціни на тару, яка становила 7 грн (а заставка — 20 грн.), було навіть вигідно для бізнесу. Отже, боятися цього не варто.

Карпатська сироварня, м. Івано-Франківськ

Фермерська крамниця з молочною продукцією приймає тару назад, за яку покупець отримує або гроші, або знижку на наступну покупку. Власники підприємства запровадили таку систему для економії коштів, адже з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну обсяги виробництва скляної тари скоротилися, а значить і ціни зросли в 2-3 рази. Дана послуга користується популярністю у покупців, і власники крамниці таким чином отримують лояльних клієнтів, які повертаються знову і знову.

Приватні пункти прийому вторсировини

Також майже в кожному місті України можна знайти приватні пункти прийому вторсировини й здати туди деякі з найпоширеніших видів пакування та отримати за них грошову компенсацію. Пластикові ПЕТ-пляшки, частину скляних пляшок та банок, алюмінієвих бляшанок та макулатуру транспортують на заводи, які використовують вторинну сировину у виробництві. Часто такі заводи недозавантажені і вимушені купувати вторинну сировину закордоном через брак локальних матеріалів.

Частину ж пляшок збирають окремо, готуючи їх до повторного використання.

Шлях оборотної пляшки:

- Напій у скляній пляшці виготовляється та потрапляє на реалізацію в заклад торгівлі.
- Споживач купує пляшку напою.
- Після використання споживач повертає пусту пляшку до пункту прийому вторсировини та отримує грошову винагороду.
- Пункти прийому вторсировини сортують та продають накопичені пляшки тарним операторам.
- Тарні оператори продають зібрані пляшки компаніям-виробникам.
- Пляшки потрапляють на заводи, де обліковуються, проходять ретельну технологічну обробку, миття, контроль цілісності та якості перед повторним використанням.
- Чиста ціла пляшка повертається у виробничий процес та знову наповнюється напоєм.

Таким чином пакування не потрапляє на смітник, а отримує друге життя у вигляді нових пляшок. Цей процес значно знижує потребу у видобутку первинних

матеріалів, допомагає скоротити викиди парникових газів і зберегти природні ресурси.

Та нині в Україні пункти прийому оборотного пакування працюють розрізнено — як окремі бізнеси або невеликі локальні мережі. Винагороду за пакування вони визначають самі, орієнтуючись на ринкову ціну, яка може змінюватися залежно від ситуації.

Фото 5. Пункт прийому склотари та вторсировини у Запоріжжі. Джерело: [Ratelist.top](https://ratelist.top)

Carlsberg: Запоріжжя, Київ, Львів

Пляшки, зібрані завдяки таким пунктам прийому, використовує компанія Carlsberg в Україні. Програма з використання оборотної скляної тари у Carlsberg Ukraine працює з 2008 року як частина стратегії сталого розвитку компанії. Більшість скляних пляшок та кег, які компанія використовує у виробництві, є оборотними, тобто використовуються повторно декілька разів. До прикладу, у 2022 році, попри виклики повномасштабного вторгнення, компанії вдалося повторно використати 38,9% пляшок.

Оскільки скло є інертним і міцним матеріалом, скляна пляшка може витримати десятки циклів миття та повторного використання без втрати цілісності та якості.

Миття пляшок відбувається в пляшко-мийних машинах з використанням дезінфікуючих засобів безпосередньо на заводах компанії. Пляшка проходить кілька стадій миття розчином каустичної соди за температури 80°C та ополіскується з дезінфектантом. Після миття та перед повторним наповненням пляшка проходить перевірку на автоматичних інспекторах — сканується для виявлення можливих пошкоджень і забруднень. Чистоту пляшки контролює лабораторія. На цьому етапі близько 6,8% пляшок вибраковують.

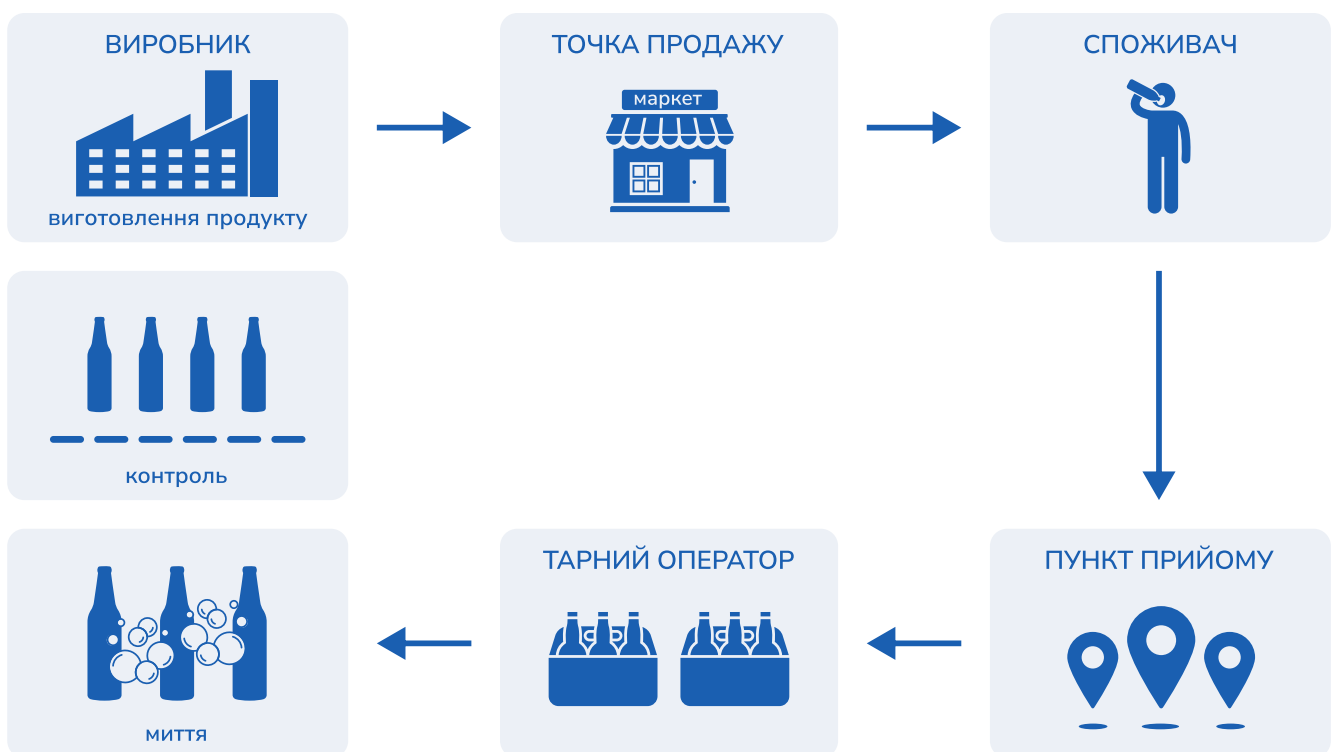
Незважаючи на витрати, пов'язані зі збором та обробкою оборотної пляшки, повторне використання скляної пляшки є для компанії-виробника щонайменше на 20% дешевшим за купівлю нової.

У 2023 році PJSC Carlsberg Ukraine та ще одна пивоварна компанія повторно використали 57,5 млн скляних пляшок. За об'ємом це приблизно 1500 морських транспортних контейнерів — саме

стільки пляшок не потрапили на сміттєзвалища. Виробник прогнозує, що покращити відсоток повторно використаного пакування та збільшити мотивацію користувачів повертати пакування для повторного використання допоможе запровадження депозитно-поворотної системи.

Детальніше про функціонування депозитно-поворотної тари можна дізнатися за [посиланням](#).

DRS ініціативи та пункти прийому, що сьогодні приймають оборотні пляшки та вторинну сировину в Україні, не об'єднані в єдину систему та працюють як окремі суб'єкти господарювання або локальні мережі з декількох пунктів прийому. Впровадження в Україні системи розширеної відповідальності виробника дозволить створити єдину цілісну систему, що стандартизує умови та покращить ефективність збору пакування для переробки та повторного використання.

Малюнок 7. Стандартна схема депозитно-поворотної системи. Адаптовано з [Reloop \(2024\)](#).

КРОКИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ DRS В УКРАЇНІ

05

Незважаючи на те, що розмови про впровадження депозитно-поворотної системи для пакування в Україні ведуться вже давно, наша країна має пройти чималий шлях до того, як система

насправді запрацює. Ми розбили цей шлях на кілька кроків, оцінюючи, як ці етапи проходили інші європейські країни.

Законодавче врегулювання функціонування DRS

Прогресивні засади управління відходами, такі як розширена відповідальність виробника та депозитно-поворотна система, регулюються рамковим Законом «Про управління відходами» та Національним планом управління відходами до 2033 року. Але без додаткових законодавчих актів, які б роз'яснювали, як має функціонувати системи PBB та DRS та встановлення фінансових та адміністративних стимулів, нові підходи в управлінні відходами не запрацюють.

Принцип розширеної відповідальності виробника лежить в основі функціонування депозитно-поворотної системи. Основна ідея PBB полягає у тому, що виробники несуть відповідальність за повний цикл життя своїх продуктів, включно з фазами використання та після використання. Виробники, — замість того, щоб перекладати відповідальність за відходи пакування та інших товарів на споживачів, державні органи або громадські організації, — приймають на себе обов'язок забезпечити належне збирання та перероблення своїх виробів після закінчення їхнього терміну служби.

В рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Україна має зобов'язання запровадити принцип PBB протягом 5 років з дати набрання чинності цією Угодою, тобто ми мали зробити цей крок ще у 2019 році (це регламентовано [Главою 6 «Навколишнє природне середовище»](#)

[та Додатком XXX до нього](#)). Наразі ж, впровадження PBB було включено до Проекту [Закону](#) про пакування та відходи пакування № 10066, але він був знятий з розгляду у липні 2025 року.

Цей законопроект спирався на [Директиву 94/62/ЄС](#), яка була замінена на [Регламент ЄС 2025/40](#). Новий регламент вносить запобігання утворенню та повторне використання відходів на перший план, а не сортування та переробку, як це було зі “старою” директивою. Тому цей проект закону має пройти суттєву перевірку на відповідність вимогам нового регламенту.

У країнах Європи в середньому **проходить 3 роки** від прийняття відповідного законодавства до практичного впровадження DRS. Наприклад, Ісландія була однією з перших країн, які запровадили DRS у Європі, зробивши це в той же рік, коли і було прийнято законодавство (1989). Хорватії, Данії та Естонії знадобився один рік. Німеччина йшла до цього 12 років, але стала лідером у цій галузі.

Законодавство європейських країн дає чітке визначення таких елементів, **як зобов'язання виробників, зобов'язання ритейлерів зі збору пакування, обов'язки організації управління DRS та заходи проти шахрайства/невиконання поставлених цілей.**

Окрім цього, мають бути визначені не тільки покарання за невиконання правил, але й мотиваційні заходи для виробників. Наприклад, у Норвегії виробники

напоїв звільняються від екологічного податку на продукцію, якщо рівень повернення сягає 95%.

Встановлення амбітних цілей для сфери управління відходами

Встановлення цілей у сфері управління відходами — це не просто формальність, а ключовий інструмент, без якого неможливо забезпечити системні зміни, адже це:

- Чіткий орієнтир для всіх учасників системи;
- Відправні дані для моніторингу та оцінки ефективності системи;
- Мотивація до системних змін, адже тільки комплексний підхід забезпечить досягнення цілей.

Лише 2 країни з тих, в яких запроваджено DRS, не закріплювали в національному законодавстві цілі з управління відходами (орієнтиром слугували законодавчі акти ЄС). Всі інші ж позначили орієнтири, але обрали різні шляхи цілепокладання. Наприклад:

- Як правило, країни очікували отримати 60-80% пакування назад у перший же рік впровадження системи (і ця ціль була успішно досягнута у більшості випадків);
- Більшість країн також встановила цілі з переробки. Наприклад, Мальта очікує рівень переробки у 85% на 5 рік впровадження DRS;
- Важливим аспектом є встановлення цілей з використання перероблених матеріалів, адже це дає стимул переробній галузі: 2 країни встановили такі цілі на рівні 25-30%.

Але найбільше нас цікавлять цілі з повторного використання:

- Німеччина прагне знову досягти показника з повторного використання у 70%, який тримався у 2000-х, але знизився впродовж наступних 20 років;
- У Австрії 30% напоїв має продаватися у повторно наповненій тарі до 2030 року (система була запроваджена у 2025 році);
- Латвія була більш поміркованою у своїх цілях - запровадивши систему у 2022, з кожним роком вони збільшують цілі з повторного використання - з 5% у 2023 році до 15% у 2030 для пакування зі скла.

Окрім цілей, встановлених національним законодавством, держави-члени ЄС мають дотримуватися цілей, закріплених [Регламентом 2025/40](#). Ось приклади цілей з недалекого майбутнього (2029-2030 pp):

- переробити щонайменше 70% від ваги всіх утворених відходів пакування;
- зменшити кількість утворених відходів пакування на душу населення порівняно з показниками 2018 року, щонайменше на 5%;
- щонайменше 10% напоїв мають продаватися у пакуванні багаторазового використання;

- у сфері доставки щонайменше 40% пакування має бути багаторазового використання;
- забезпечити роздільний збір щонайменше 90% щорічно одноразових пластикових пляшок об'ємом до 3 літрів та металевих контейнерів для напоїв через DRS або еквівалентні системи;
- мінімальний вміст переробленого пластику у пластиковому пакуванні має бути від 10% до 35% залежно від категорії продукту.

За кожен кілограм непереробленого пластику, держави мають сплатити [штраф](#) 0,80 Євро. Наприклад, [Португалія](#) у 2025 році має заплатити ЄС 200 мільйонів євро за це порушення.

Наразі цільові показники в українському законодавстві наведені в Законі про управління відходами та в Національному плані з управління відходами до 2033 року. Вони є занадто загальними та не стимулюють сферу повторного використання, а саме: статтею 37 Закону встановлено цільові показники щодо підготовки до повторного використання та рециклінгу побутових відходів:

- до 2025 року — не менше 10 відсотків їх маси;
- до 2030 року — не менше 20 відсотків їх маси;
- до 2035 року — не менше 25 відсотків їх маси;
- до 2040 року — не менше 35 відсотків їх маси.

Планується, що більш детальні показники будуть наведені у законі “Про пакування та відходи пакування”. Це передбачає Закон «Про управління відходами» (ч.5 ст.6 Закону): цільові показники щодо збирання, підготовки до повторного використання та рециклінгу або іншого відновлення відходів, необхідні для досягнення цілей, встановлених частиною першою статті 3 цього Закону, визначаються законами України щодо продукції, на яку поширюється розширена відповідальність виробника, та Кабінетом Міністрів України (щодо інших видів відходів).

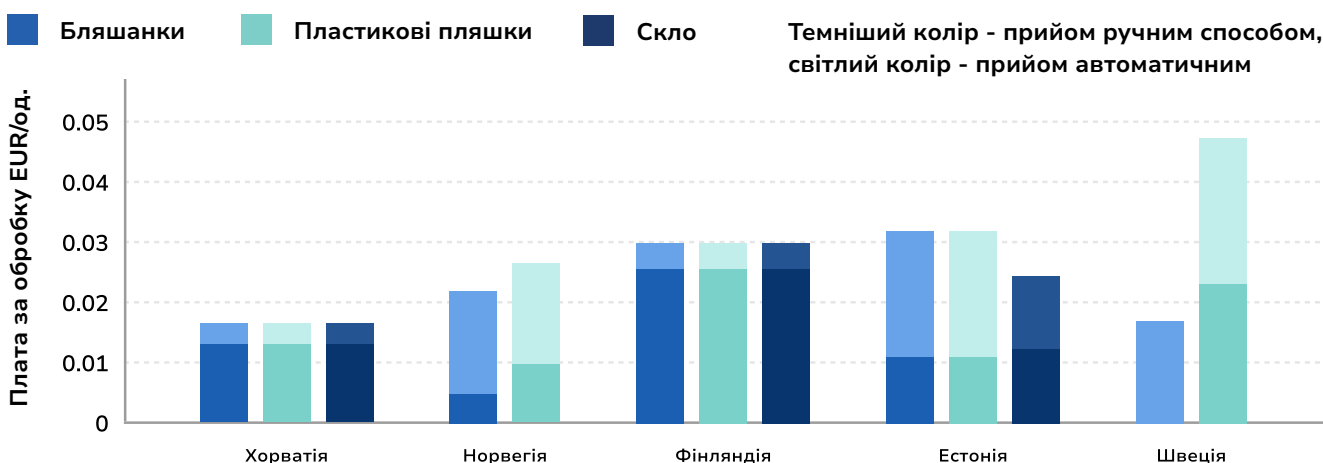
[ГС “Український Альянс Нуль Відходів”](#) пропонує наступні значення. Наприклад, через 8-10 років з моменту вступу в силу закону про пакування принаймні 20%, і ще через 10 років 80% напоїв мають бути доступні в багаторазовому пакуванні в межах системи повторного використання або за допомогою повторного наповнення. Окрім цього, цілі повторного використання мають бути встановлені не лише для напоїв, а й для багаторазових стаканів і тар для їжі: через 8-10 років з моменту вступу в силу закону про пакування принаймні 10%, і ще через 10 років від цієї цілі — 40%.

Визначення способу фінансування системи

Серед країн Європи найчастіше зустрічається система DRS, яка фінансується основними гравцями ринку - виробниками та ритейлерами через організації розширеної відповідальності виробника, що діють як неприбуткові.

Фінансові внески, сплачені виробником до організації розширеної відповідальності виробника, прибуток від продажу

вторинної сировини та сума неповернутих депозитів забезпечують у тому числі покриття витрат на організацію приймання, роздільного збирання, перевезення та оброблення відходів - тобто всі необхідні дії для досягнення встановлених законодавством цільових показників щодо збирання, підготовки відходів до повторного використання та рециклінгу відходів пакування.

Малюнок 8. Сума внесків виробників за 1 одиницю напоїв у пакуванні.

Адаптовано з [Journal of Sustainable Development of Energy, Water and Environment Systems \(2021\)](#)

Але бувають й інші варіанти. Наприклад, власник 20% румунської системи - держава. Створення інфраструктури (інформаційні системи з кодування та підрахунку вторинної сировини, логістичні центри, тощо), було профінансовано за рахунок позики у 85 мільйонів євро, яку організація розширеної відповідальності виробника отримала під гарантії виробників.

Плануючи запроваджувати власну депозитно-поворотну систему, [Словаччина](#) заклала до бюджету 80,2 мільйони євро інвестицій, більшу частину з яких склали витрати на придбання, встанов-

лення та обслуговування тароматів. Також в цю суму увійшли витрати на організацію пунктів з ручним прийомом вторсировини, створення центрального логістичного центру, розробку інформаційної системи, сортувального центру та розробку логотипів та штрихкодів. Країна прогнозувала окупність системи у 10 років та прибуток на рівні 28,3 мільйони євро на рік.

[Болгарія](#) ж планує вкластися у 40-50 мільйонів євро, але фінальна сума буде відома після запровадження системи. Інвестиції [Литви](#) у систему склали 30 мільйонів євро.

Створення пунктів прийому вторинної сировини та повернення депозитів, як правило, стає зобов'язанням ритейлерів: вони організовують автоматизовані або ручні пункти за власні кошти. Але у [Латвії](#), наприклад, адміністратор системи забезпечує ритейлерів автоматичними пунктами прийому вторсировини.

У відкритому доступі небагато даних щодо інвестицій, їх окупності та прибутку від DRS, адже в більшості випадків

фінансування розвитку системи лягло на бізнес, який не розкриває своїх комерційних таємниць. Окрім цього, у системі надто багато змінних, щоб приміряти дані інших країн на "плечі" України.

Але чинні в ЄС приклади доводять: за кілька років інвестиція окуповується. Чим більше учасників долучається до Refill-систем і чим частіше використовується пакування, тим дешевшою є логістика та обробка цього пакування.

Визначення способів організації збирання пакування

Тип пунктів прийому

Згадуючи про депозитно-поворотні системи для тари від напоїв, перше, що уявляють люди - це таромати (reverse vending machine) - тобто автомат, на кшталт тих, в яких можна придбати снеки чи газовані напої у торгових центрах та інших закладах. Але замість того, щоб внести суму до автомата та отримати товар, таромат приймає пляшки та видає гроші/ваучер на покупки у супермаркеті.

Окрім коду на пляшці чи бляшанці, таромат може сканувати й інші атрибути пакування, такі як розмір, наявність кришки, залишки рідини в середині. Після цього він стискає пластик та метал та скеровує тару до потрібного контейнера. При заповненні контейнера, працівник спустошує його та передає вторсировину на переробку, а тару, призначену для повторного наповнення - до тарних операторів чи напряму на заводи, де пляшки очищають та використовують знову за прямим призначенням. Пакування може зберігатися у спеціально відведеному місці до

Чия вторсировина? У всіх країнах, окрім Німеччини, власником вторинної сировини є оператор системи. У Німеччині - ритейлери. Деякі країни надають учасникам системи право першочергового викупу на основі кількості одиниць, яку вони поставляють на ринок.

Фото 6. Півтора квадратні метри займає вторинна сировина після її вивантаження з таромата у Латвії. Джерело: [сайт ГО "За Землята"](#)

накопичення необхідного об'єму для відправки на переробку.

Такий спосіб організації збирання пакування є найпоширенішим і найзручнішим для користувачів:

- Доступ 24/7 або впродовж годин роботи супермаркету;
- Компактність - можна встановити в обмеженому просторі, не забираючи багато "торгової площі" супермаркетів;
- Миттєве повернення депозиту, що працює як позитивне підкріплення та гейміфікація процесу, підвищуючи рівень повернення пакування;
- Прозорість процесу - автоматизована система зменшує шанс на шахрайство або людську помилку;
- Не потрібно залучати персонал для прийому пакування на весь день. Персонал потрібен тільки для обслуговування тароматів.

Серед мінусів автоматизованих пунктів прийому - їх дороговизна. Але, на щастя, це не єдиний спосіб організації збирання пакування.

У Латвії, як і в багатьох інших країнах, паралельно працюють два типи пунктів прийому: автоматизовані та такі, де пакування приймає співробітник магазину. Пункти такого типу приймають [4%](#) пакування.

У Словаччині, з більш ніж 3000 пунктів, [700](#) приєдналися до системи за бажанням у форматі ручного сканування. Це здебільшого маленькі ритейлери у невеликих населених пунктах. Для участі їм потрібен лише невеликий ручний сканер та Bluetooth-принтер. Це набагато дешевше, ніж встановлювати дороговартісні таромати (словацькі ритейлери мають забезпечити збір пакування власним коштом).

Фото 7. Ручний сканер та Bluetooth-принтер в дії. Джерело: [онлайн видання Sensoneo](#)

У [Норвегії](#), в свою чергу, пунктів з ручним прийомом на 8000 більше, ніж автоматизованих (11500 проти 3500), але перші збирають лише 6% від загального обсягу пакування, що потрапляє на переробку через DRS.

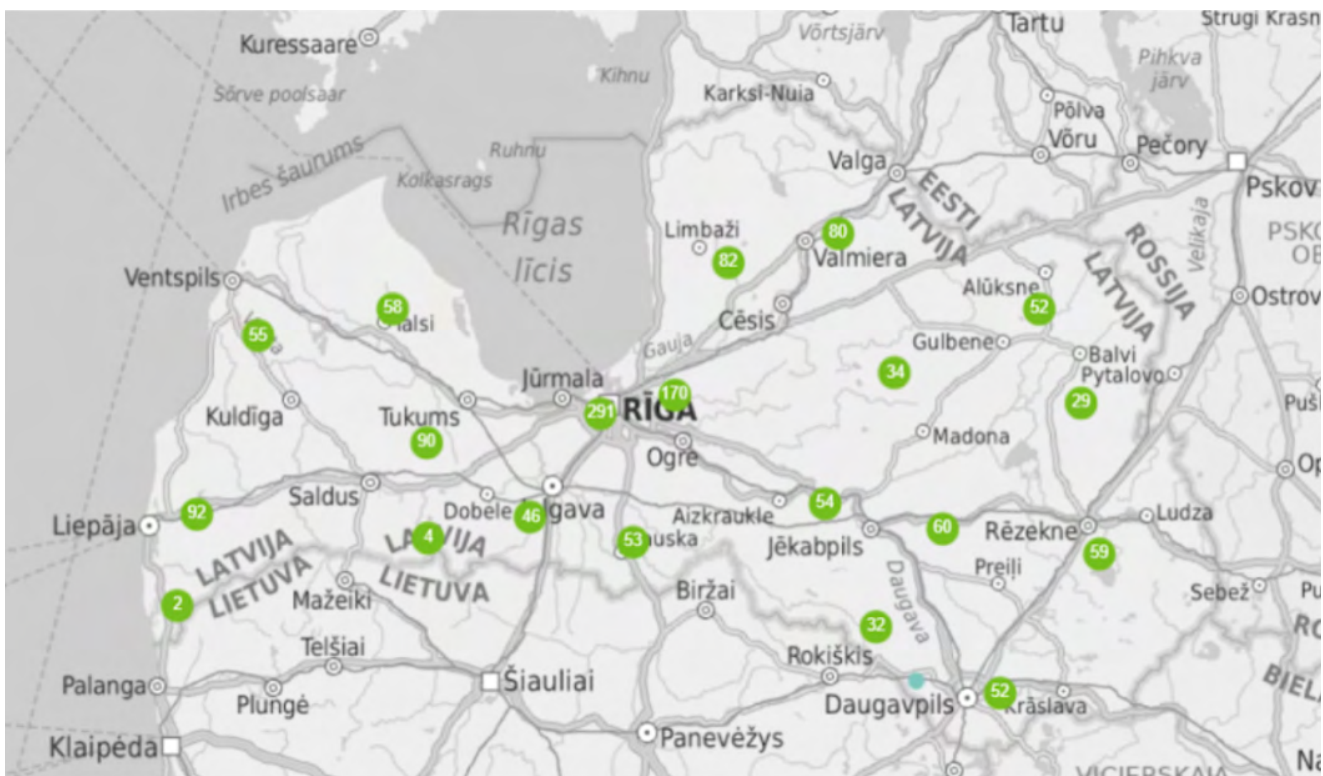
У Данії додатково до звичайних пунктів прийому, є укрупнені пункти, куди можна привезти пакування у великій кількості і здати одночасно, а не кидати в автомат по одній бляшанці.

В середньому, **1 пункт прийому обслуговує близько 1750 осіб**: найбільше людей (6,649) обслуговує один пункт у Ісландії, найменше (370) - у Норвегії. Виходячи з цих даних, в Україні **потреба у більше ніж 20 тисяч пунктів прийому**.

[Населення України - близько 35,8 мільйонів осіб станом на 2024 рік.](#)

Наразі ж, згідно Національного плану управління відходами, мережа приймальних пунктів наявної системи заготівельних організацій та підприємств, виробничо-екологічне об'єднання "Укрвторма" із збирання вторинної сировини, а також локальні мережі **включають 1500 підприємств**, які формують організаційно-виробничу інфраструктуру ринку та мають потужності з рециклінгу відходів. За неофіційними да-

ними таких пунктів більше 3000, і ця цифра може бути набагато більшою, адже багато з них працюють нелегально. 356 пунктів додано на Національну мапу пунктів прийому вторсировини. Близько 80 пунктів прийому додано на локальну мапу у Запоріжжі, в той час як до recyclingpoints.org включено лише 3 з них. Близько 50 пунктів є на локальній мапі у Львові, а на recyclingpoints.org - лише 14 з них.

Малюнок 9. Мапа пунктів прийому пакування шляхом DRS у Латвії. Джерело: [сайт Depozitapunkts](http://сайт/Depozitapunkts)

Не дивлячись на невелику кількість заготівельних пунктів, їх наявність є плюсом, адже вони можуть бути включені до DRS.

Чотири європейські країни також приймають тару онлайн. У Румунії цим займаються рітейлери: покупець замовляє доставку з супермаркету та вказує, що хоче повернути пусту тару. Свій депозит він може використати при наступному замовленні.

Місце розташування пунктів прийому

Найчастіше, супермаркети площею $\geq 150\text{-}300\text{m}^2$ автоматично стають учасниками системи. Менші за площею магазини не зобов'язані долучатися. Але у Фінляндії всі пункти продажу продукції, яка є частиною DRS, мають приймати пакування та повертати депозит. У Нідерландах, на противагу, немає законодавчої норми щодо участі рітейлерів

у DRS, але багато супермаркетів самостійно приймають таке рішення. У Румунії дрібні ритейлери можуть об'єднатися один з одним, або відкрити пункти прийому у партнерстві з муніципалитетами чи громадськими об'єднаннями.

В Австрії та Словаччині пункти прийому можна знайти не тільки в супермаркетах, але й на залізничних вокзалах, у торгових центрах, спортцентрах та аеропортах.

Сектор HORECA (ресторани та готелі) найчастіше можуть долучитися до системи добровільно, приймаючи пакування, призначене для споживання поза закладом. Якщо напій споживають на території закладу, депозит з покупця не стягується.

Фото 8. Дизайн смітників у Данії, який передбачає місце для пустого пакування від напоїв. Джерело: [онлайн видання Sensoneo](#)

Не дивлячись на високий рівень підтримки DRS населенням та не менш високий рівень повернення, європейці всіма силами намагаються збільшити ці

цифри. У Данії, наприклад, вуличні смітники мають особливий дизайн - з місцем, куди можна скласти пусту тару для інших, хто хоче здати в пункт прийому та отримати депозит.

А у берлінському аеропорту пусту тару збирають з метою благодійності.

Фото 9. Контейнер для донації пустого пакування в аеропорту Берліна. Фото авторки матеріалу (2025)

Вид вторинної сировини для роздільного збору шляхом DRS

Країни Європи обирали для себе [різні комбінації пакування](#) для прийому у форматі DRS. 6 країн приймають лише пластик та метал, але більшість - 11 - ще й скло. З них 5 країн серед металевого пакування приймають лише алюміній, а 9 - алюміній та сталь. Щодо пластику, 13 країн приймають тільки PET, як найпоширеніший вид пластикового пакування для напоїв, а Словаччина, ще й HDPE та PP.

Окрім цього, різниця полягає ще й у типі напоїв, пакування від яких включене до

депозитно-поворотної системи:

- Хорватія, Литва, Німеччина приймають все: воду, газовані та негазовані безалкогольні напої, слабоалкогольні напої, молоковмісні напої, вино, міцний алкоголь.
- 15 країн не приймають тару від молока та молоковмісних напоїв (Нідерланди обмежилися лише заборонаю на тару від молочки у пластику).
- 3 країни на додаток до інших обмежень не приймають соки та нектари.
- Данія не приймає какао.
- Норвегія не приймає дієтичні напої та продукти для немовлят.
- Словаччина не приймає сиропи.
- Угорщина не приймає тару нестандартної форми.
- 5 країн не приймають міцні алкогольні напої та вино, а Словаччина виключила тільки алкоголь, де вміст спирту дорівнює чи більше 15%.

Типи напоїв, які входять до [DRS Мальти](#).

Вода та ароматизована вода

Некарбонізовані безалкогольні напої

Газовані безалкогольні напої

Сидри, пиво та інші солодові напої

Готова до вживання кава

Ароматизовані алкогольні напої з вмістом алкоголю не більше 5%

Концентрати для розведення

Існують також виключення для маленьких виробників: Нідерланди не зобов'язують брати участь у DRS виробників, які поставляють на ринок менше 500000 одиниць на рік, Угорщина - менше 5000 одиниць на рік.

Розмір пакування також має значення. Найпоширенішими розмірами пакування від напоїв, що включені до DRS у Європі є пакування об'ємом від 100 мл до 3 л - 11 з 18 країн приймають таке пакування. Деякі країни включили до своєї депозитно-поворотної системи пакування об'ємом від 125/150/190/200 мл до 4,9/20 л.

Як правило, ритейлери мають приймати той тип пакування, який вони продають. Тобто, якщо супермаркет має на своїх полицях "Живчик" об'ємом 0,5 л, то він зобов'язаний приймати і "Біолу" такого ж об'єму.

Депозитно-поворотна система для пакування для повторного наповнення успішно співіснує зі збором пакування для переробки у 14 країнах Європи. Лідерами є Німеччина - 50% пакування, призначеного для повторного використання, вдається зібрати завдяки DRS, Хорватія - 39%, Нідерланди - 31% та Австрія - 27%. 6 країн мають показник у 10-20%, 4 - 1-10%. [Гренландія](#) ж відмовилась від DRS для пакування для повторного використання у 2024 році.

У [Франції](#) організація розширеної відповідальності виробника у партнерстві з кількома супермаркетами та виробниками наразі тестує депозитно-поворотну систему для пакування для мінеральної води, безалкогольних напоїв, фруктових соків та рибного супу. Під час покупки споживачі сплачують додаток у розмірі 10-20 центів, залежно від розміру контейнера, який повертається після повернення контейнера за допомогою кредитної картки або у вигляді ваучера. Порожні контейнери збираються за допомогою тароматів, встановлених у великих супермаркетах, або вручну співробітниками супермаркетів. Проект має охопити до 750 супермаркетів та 50 продуктів у скляній багаторазовій тарі.

Контейнери, що повертаються споживачами до супермаркетів, збираються місцевим оператором, а потім транспортуються до центру миття та сортування. Контейнери, відсортовані за типом, дезінфікуються та відправляються виробникам для заповнення. Повторне використання контейнерів дозволяє заощадити до 75-80% енергії та третину води порівняно з виробництвом нове пакування.

Своїм пілотним проєктом організатори планують охопити 16 мільйонів споживачів та до 55 мільйонів контейнерів. Прогнозований рівень повернення тари - від 50% до 80%. Пілотний проєкт триватиме 18 місяців, до кінця 2026 року. Якщо експеримент буде успішним, його буде розширено по всій країні з відповідними коригуваннями на основі відгуків, отриманих під час тестування. Основна мета організаторів - перейти до національної моделі DRS для тари для повторного наповнення.

Фото 10. Фіолетовий - колір пакування для повторного наповнення у Франції. Джерело: [сайт коаліції «A buon rendere»](#)

Розробка інформаційної системи

Для того, аби DRS запрацювала, потрібна якісна інформаційна система. Програмне забезпечення працює як основа всієї системи, оскільки воно інтегрує всіх зацікавлених сторін та збирає дані з усіх джерел у ланцюжку процесів.

Визначальною особливістю сучасних депозитно-поворотних систем є використання технологічних платформ для відстеження руху матеріалів та коштів на рівні кожної одиниці. Ця особливість забезпечує:

- Встановлення необхідного стандарту прозорості та підзвітності.
- Ефективне здійснення забору вторинної сировини з пунктів прийому зав-

дяки відслідковуванню їх заповнення.

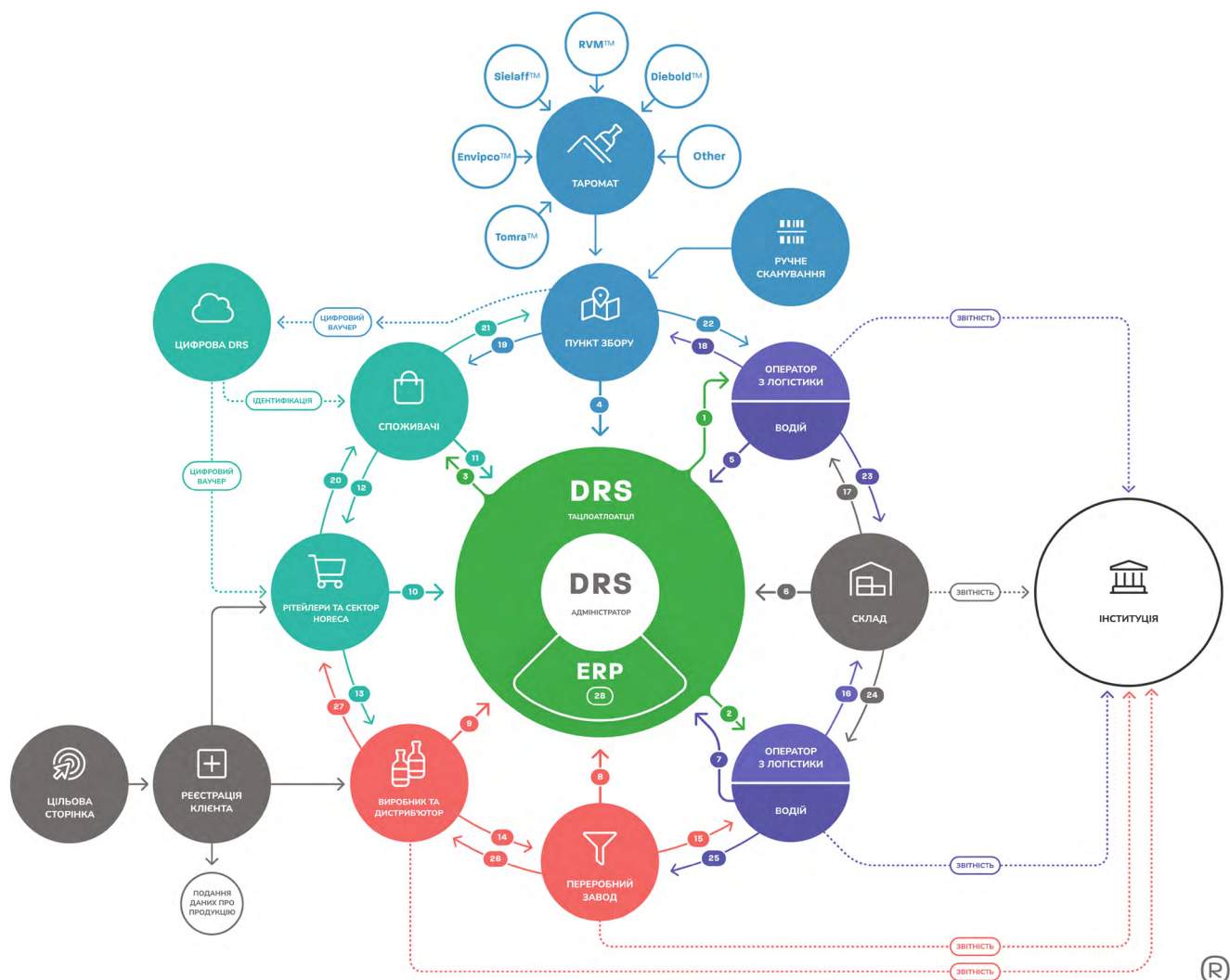
- Забезпечення максимальної видимості для виробників, дистриб'юторів та операторів системи щодо руху грошей і матеріалів усередині системи.
- Забезпечення надання звітності про прогрес на шляху до цілей рециклінгу та повторного використання, а також кліматичних зобов'язань.

Як це працює? По-перше, має існувати пряме онлайн-з'єднання між пунктами прийому або логістичними центрами та оператором системи. Окрім зменшення можливих витоків даних, таке з'єднання забезпечує точне й надійне збирання інформації під час процесу повернення.

По-друге, зібрана інформація повинна безперешкодно та автоматично завантажуватися у центральну базу даних, що легко доступна для регуляторного органу. Це дозволяє ефективно управляти даними та сприяє моніторингу і нагляду за роботою системи.

По-третє, відстеження одиниць забезпечує високий рівень прозорості фінансових операцій. Це гарантує, що кожен депозит належним чином врахований і може бути відстежений до конкретної одиниці пакування, з якої він надійшов. Ефективна система вимагає дотримання таких дій:

- Ведення центральної бази даних зі штрихкодами та інформацією про реєстрацію всіх продуктів у системі.
- Агрегування даних про рух матеріалів і фінансів як з автоматизованих, так і з ручних пунктів збору.
- Повернення депозитів у прозорий та своєчасний спосіб.
- Виплата зборів та компенсації відповідним сторонам.
- Виставлення рахунків ініціаторам депозитів, таким як виробники чи імпортери, за витрати, пов'язані з функціонуванням DRS, включно зі зборами на обробку, витратами на сортування та іншими пов'язаними витратами.

Малюнок 10. Система, яка об'єднує всіх стейкхолдерів депозитно-поворотної системи у Словаччині. Джерело: [онлайн видання Sensoneo](#)

Розробка маркування

Кожна одиниця товару, пакування від якого включена до депозитно-поворотної системи має бути промаркованою. На етикетці має міститися логотип системи та унікальний штрихкод, за яким відслідковується рух пакування.

Варто врахувати труднощі, з якими стикнулися європейські країни на цьо-

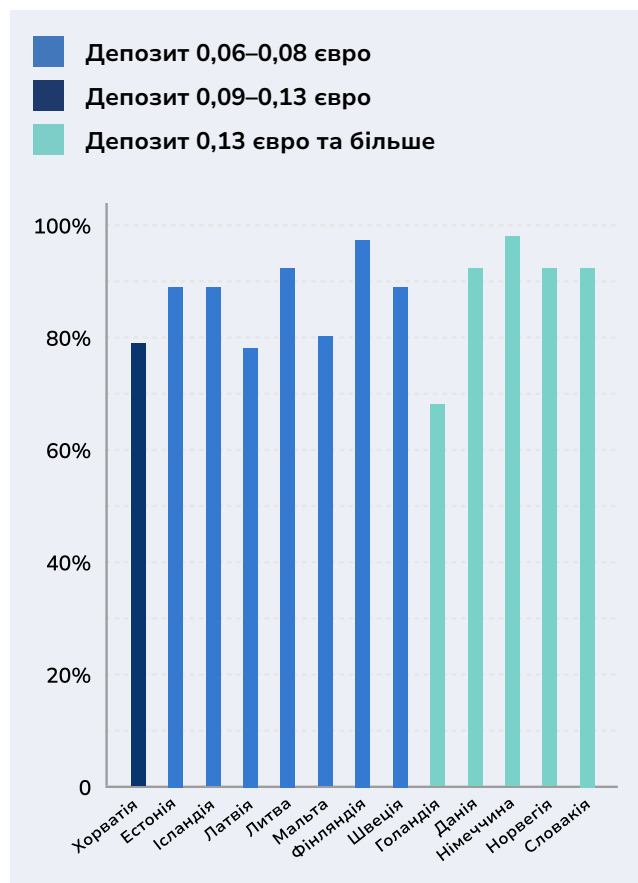
му етапі. Наприклад, у [Латвії](#) виокремлюють такі проблеми:

- якість друку та маркування - маркування має бути водостійким та достатньо контрастним, інакше система не зможе зчитати його, занести до бази даних та виплатити депозит;
- старт продажу маркованого пакування до офіційної реєстрації в системі - система не розпізнає не зареєстровану тару і не повертає депозит;
- зміна форми чи кольору - особливо актуально для скляних пляшок, які підлягають повторному наповненню, адже такі пляшки мають бути стандартизовані для використання різними виробниками;
- зміна маркування після реєстрації;
- рівень повернення - більше 100% - прозвітовано про меншу кількість продукції, ніж насправді було поставлено на ринок.

Визначення розміру депозиту та способу його виплати

В країнах Європи з рівнем ВВП, близького до України, депозит за 1 одиницю пакування встановлений на рівні 0.07-0.15 Євро (Хорватія - 0,7 Євро, Румунія - 0,10 Євро, Словаччина - 0,15 Євро), в той час як у Німеччині цей показник дорівнює 0,25 Євро, у Нідерландах - від 0,15 до 0,25 Євро, а у Данії доходить до 0,40 Євро. Водночас, варто зазначити, що **більший розмір депозиту пов'язаний з вищим рівнем повернення пакування**, але є не єдиним фактором, який впливає на це.

Малюнок 12. Рівень повернення тари та розмір депозиту. Джерело: [Reloop \(2024\)](#)

У деяких випадках депозит однаковий для всіх видів пакування, в інших - відрізняється в залежності від об'єму напою та матеріалу пакування.

Спосіб виплати депозитів також може відрізнятися. Вторинну сировину можна обміняти на готівку чи картковий переказ, ваучери на покупку в магазині або благодійний переказ. Кожен пункт прийому може встановлювати власні правила отримання покупцем депозиту. Наприклад, у Латвії завдяки DRS більше [155 тисяч євро](#) було направлено на допомогу Україні у 2024 році.

Виробників та ритейлерів може насторожувати можливість зменшення продажів через впровадження депозитно-поворотної системи, а значить і збільшення вартості продукту за рахунок додавання суми депозиту до фінальної ціни. Але [дослідження від Reloop](#) показало відсутність прямої кореляції між запровадженням DRS та спаду продажів. Коливання обсягів продажів, зафіксовані у досліджених кейсах, перебували в межах нормальних варіацій та відповідали регіональним тенденціям.

Окрім депозиту, на продажі напоїв можуть впливати різні незалежні чи сукупні фактори, зокрема сезон та температура повітря, економічні умови, рівень податків, наявність або відсутність DRS у сусідніх юрисдикціях, розташування торговельних центрів та цінова політика ритейлерів і дистриб'юторів напоїв.

З цієї причини будь-які зміни у продажах (зростання чи зниження) не варто повністю пов'язувати лише з DRS, адже на ці коливання впливає низка комплексних чинників.

Планування інформаційної кампанії

Загальнонаціональна комунікаційна кампанія з підтримкою від локальних ініціатив - ключ до високого рівня повернення тари населенням та мотивації ритейлерів та виробників брати участь у депозитно-поворотній системі.

Країни Європи використовують різні креативні підходи для підвищення рівня повернення тари у країнах, де вже існує DRS, чи запровадження депозитно-поворотної системи там, де її ще немає. Ось декілька прикладів комунікаційних заходів країн Європи:

- 1 **Італійські** громадські організації провели соціологічне опитування щодо підтримки впровадження DRS, аналіз вигод від системи, розробили додаток для "полювання" на пляшки, які можна здати і отримати за них депозит, зняли документальний фільм про історію успіху словацької системи переробки відходів; та створили вебсайт, наповнений дослідженнями, аналітичними матеріалами та раніше неопублікованою інформацією про систему переробки відходів.
- 2 На честь річниці запровадження DRS, у Румунії створили інформаційну кампанію [Collecting Stories](#) ("Збираючи історії"). Замість того, щоб зосереджуватися виключно на технічному процесі збору та переробки пакування, кампанія підкреслює вклад людей в систему, закликаючи громадськість долучатися та ділитися власними історіями, пов'язаними з переробкою та впливом DRS на їхнє життя. Таким чином, кампанія створює емоційний зв'язок між процесом збору пакування та залученням громади, роблячи систему більш зрозумілою та близькою для споживачів. В рам-

ках кампанії було створено три міні-репортажі із людьми різного віку та соціального бекграунду, кожен із яких ділився своїм досвідом використання депозитно-поворотної системи, що поширювались у соціальних мережах.

- 3 У [Словаччині](#) з запровадженням DRS для пакування запустили кампанію Let's deposit, but don't forget to sort ("Отримай депозит, але не забувай сортувати"), яка була покликана не допустити зниження рівня переробки видів відходів, які не входять до депозитно-поворотної системи. Бізнеси могли безкоштовно отримати інформаційні матеріали для поширення серед своїх співробітників та цільової аудиторії, а також запровадити сортування в офісі чи на виробництві.

Інформаційна кампанія щодо впровадження DRS в Україні має бути націлена на різних стейкхолдерів: споживачів, центральну, регіональну та місцеву владу, виробників продукції, ритейлерів, громадські організації. Наступні меседжі можуть стати ключовими під час запуску системи:

- DRS реально працює
- DRS зменшує відходи у довкіллі
- DRS для повторного використання зменшує витрати виробників
- DRS створює робочі місця
- DRS забезпечує якісну сировину для переробки
- DRS підтримують люди
- DRS - це наш обов'язок перед ЄС
- DRS допоможе Україні економити
- DRS - це доступно для України
- В Україні вже є приклади DRS

СТВОРЮЄМО DRS МПІІ В УКРАЇНІ

06

На основі аналізу існуючих депозитно-поверотних систем у Європі, DRS в Україні, на нашу думку, має відповідати нижченаведеним характеристикам:

- Механізм функціонування закріплений законодавчо з обов'язковими до виконання вимогами, а не тільки можливостями.
- Перехідний період не перевищує двох років з моменту прийняття відповідного законодавства.
- Системою керує окрема неприбуткова організація, створена виробниками, дистриб'юторами та ритейлерами.
- Створення системи (інформаційна система, розробка маркування, логістичні центри та пункти досортування) фінансується завдяки внескам виробників та імпортерів до організації розширеної відповідальності виробника та пільговим кредитам від держави.
- Інфраструктура для прийому використаного пакування фінансується ритейлерами.
- Подальше функціонування системи фінансується за рахунок внесків виробників та імпортерів до організації розширеної відповідальності виробника відповідно до % на ринку, вартості реалізованої вторинної сировини та суми неповернутих депозитів.
- Збирання пакування та повернення депозитів відбувається за змішаною схемою:
 - Автоматизований офлайн пункт (таромати).
 - Ручний пункт прийому, інтегрований до простору ритейлера.
 - Розширений ручний пункт прийому, організований кількома ритейлерами (окреме приміщення).
 - Онлайн-повернення (при замовленні доставки з супермаркетів покупець зазначає бажання повернення пакування).
 - Для повернення великої кількості вторинної сировини (наприклад сектором HoReCa) - замовлення послуги через

представника адміністратора системи завдяки онлайн-системам та додаткам.

- Вибір способу збирання пакування та повернення депозитів залишається за ритейлером.
- Участь у DRS є обов'язковою для всіх ритейлерів, які продають товари, включені до DRS та площа яких >150 м².
- Ритейлери, площа яких менша за 150 м², а також авто- та залізничні вокзали, спортзали, тощо можуть приєднатися до системи добровільно.
- Сектор HoReCa не стягує депозит з клієнтів, якщо продукт в тарі, яка бере участь у депозитно-поверотній системі, буде споживатися на території закладу.
- До DRS включені пластикові ПЕТ пляшки та металеві банки від напоїв об'ємом від 100 мл до 3 л, призначені для переробки, а також скляні пляшки об'ємом від 250 мл до 1 л, призначені для повторного використання.
- Молоковмісні напої та ліки не беруть участь у DRS.
- Розроблене унікальне маркування, що позначатиме участь продукту у DRS, причому маркування для пакування, призначеного для переробки та пакування, призначеного для повторного наповнення має відрізнятися.
- Додатково на пакування має бути нанесене маркування, синхронізоване з маркуванням ЄС (ЄС має невдовзі затвердити колір та вигляд такого маркування).
- Маркування має бути водонепроникним.
- Розмір депозиту - від 5 до 10 грн в залежності від об'єму продукту.
- Спосіб виплати депозиту обирає покупець: ваучер на покупки в магазині, в якому відбулося повернення депозиту, готівка або благодійність.
- Інформаційна кампанія є загальнонаціональною. В ній беруть участь всі стейкхолдери: національна, регіональна та місцева влада, виробники, ритейлери, громадські організації. Інформаційна кампанія фінансується за рахунок власних коштів організацій та грантів.

Висновок

Україна стоїть перед важливим викликом і водночас можливістю — створити сучасну депозитно-поворотну систему для пакування напоїв, яка дозволить суттєво скоротити кількість відходів, зберегти ресурси та наблизити нас до європейських стандартів управління відходами.

Депозитно-поворотні системи довели свою ефективність у Європі: країни з DRS збирають і переробляють понад 90% пакування, значна частина якого очищується та повторно наповнюється. Це дозволяє суттєво зменшити кількість відходів у довкіллі, забезпечити виробників якісною вторсировиною та скоротити витрати на нове пакування.

Наша країна вже має певні ресурси для старту: локальні ініціативи з повторного використання та збору пакування, мережу приватних пунктів прийому вторсировини, активні громадські організації та підтримку населення.

Разом з тим необхідно ухвалити сучасне законодавство відповідно до вимог ЄС, визначити амбітні цілі для збору і повторного використання, створити прозору інформаційну систему та налагодити фінансування за участі бізнесу в рамках розширеної відповідальності виробника. Важливим чинником стане й широка комунікаційна кампанія, що пояснить переваги DRS для людей і бізнесу.

Успіх можливий лише за умови прозорості та партнерства держави, бізнесу й громадськості. Проте існують і ризики: спротив частини виробників, економічна нестабільність, недовіра населення та конкуренція з неформальними збирачами сировини.

Якщо Україні вдасться подолати ці виклики, DRS стане не лише інструментом зменшення відходів, а й важливим кроком до європейського майбутнього, де ресурси зберігаються і отримують нове життя.

Список літератури

- 1 The Ellen MacArthur Foundation (2017). The New Plastics Economy: Rethinking the Future of Plastics and Catalysing.
Доступно за посиланням: <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/the-new-plastics-economy-rethinking-the-future-of-plastics-and-catalysing>
- 2 Reloop (2024). Reloop Global Deposit Book 2024.
Доступно за посиланням: <https://www.reloopplatform.org/wp-content/uploads/2024/12/Reloop-Global-Deposit-Book-2024.pdf>
- 3 Reloop (2020). Fact Sheet: Public Support for Deposit Return Systems.
Доступно за посиланням: <https://www.reloopplatform.org/wp-content/uploads/2020/10/Fact-Sheet-Public-Support-21October2020.pdf>
- 4 Sensoneo (2025). Deposit Return Schemes Overview Europe.
Доступно за посиланням: <https://sensoneo.com/waste-library/deposit-return-schemes-overview-europe/>
- 5 Sensoneo (н.д.). DRS Manual Collection.
Доступно за посиланням: <https://sensoneo.com/drs-manual-collection/>
- 6 Sensoneo (н.д.). Waste Library – Deposit Return Schemes Overview Europe.
Доступно за посиланням: <https://sensoneo.com/waste-library/deposit-return-schemes-overview-europe/>
- 7 Tomra (н.д.). Deposit Return Systems Container Markings & Barcodes.
Доступно за посиланням: <https://www.tomra.com/en-gb/reverse-vending/media-center/feature-articles/deposit-return-systems-container-markings-barcodes>
- 8 Journal of Sustainable Development of Energy, Water and Environment Systems (2021).
Доступно за посиланням: [https://www.sdewes.org/jsdewes/pid9.0386#:~:text=Modern%20deposit%20refund%20systems%20\(DRS\)%2C%20also%20known,\(especially%20in%20closed%20loop%20recycling%2C%20like%20bottle%2Dto%2Dbottle](https://www.sdewes.org/jsdewes/pid9.0386#:~:text=Modern%20deposit%20refund%20systems%20(DRS)%2C%20also%20known,(especially%20in%20closed%20loop%20recycling%2C%20like%20bottle%2Dto%2Dbottle)
- 9 Reloop (2023). Issue #20: Management of Material Flow & Financial Data. Доступно за посиланням: <https://bottlebillreimagined.org/issue-20-material-flow-financial>